

Nieuwe natuur, sterke landbouw

Europa ondersteunt
gebiedsontwikkeling in het Kempen~Broek
en het Drielandenpark

december 2011 – september 2014

COLOFON

Tekst: Manon Pel (Tekst & Project) en ARK Natuurontwikkeling
Vormgeving: Bas Reijnen i.s.m. Jurgen Jasper

© 2014 ARK Natuurontwikkeling
www.ark.eu

*Overname van teksten is toegestaan, mits met bronvermelding 'ARK Natuurontwikkeling'.
Gebruik van foto's kan uitsluitend na toestemming van ARK Natuurontwikkeling.*

Nieuwe natuur, sterke landbouw

Europa ondersteunt
gebiedsontwikkeling in het Kempen~Broek
en het Drielandenpark

december 2011 – september 2014

Inhoud

	<i>Inleiding</i>	7
1	<i>Kavelruil, een bijzondere manier van werken</i>	9
2	<i>Natuurontwikkeling in GrensPark Kempen~Broek</i>	15
3	<i>Natuurontwikkeling in het Drielandenpark</i>	21
4	<i>Landbouwstructuurversterking, winst op alle fronten</i>	29

Landbouwgronden zijn verbeterd. Onder andere door het aanbrengen van peilgestuurde drainage houdt de ondernemer voortaan de voeten droog en stijgt zijn productievermogen. · PETER VAN SOEST

UITGESTREKTE NATUUR EN STERKE LANDBOUW OVER DE LANDSGRENZEN HEEN

In twee gebieden in Limburg werken tientallen organisaties en overheden samen aan de versterking van de natuur. Dat gebeurt in het GrensPark Kempen~Broek, dat zich ten zuidwesten van Weert uitstrekt van Maarheeze (NL) tot aan Maaseik (B), en in het Drielandenpark rond Vaals en Gulpen-Wittem. Doel van de krachtenbundeling: grote aaneengesloten leefgebieden realiseren, waarvan zowel de landbouw als de natuur profiteren en waar mensen graag recreëren en wonen.

Hét instrument om grote leefgebieden te creëren, is gebiedsontwikkeling en kavelruil. ARK 'ontvlecht' daarbij natuur en landbouwgronden – en daar profiteren zowel natuur als landbouw van. In het Kempen~Broek en het Drielandenpark voerde ARK die ontvlechting uit, samen met Rentmeesterskantoor van Soest en Habitura.

De resultaten tot nu toe vindt u terug in dit boekje. ARK sprak immers met de provincie Limburg af dat ze tot minstens 2016 actief blijft in het gebied. U leest hoe de ARK-aanpak leidt tot waterrijke natuurgebieden, verbeterde landbouwgronden en nieuwe, uitgestrekte natuurverbindingen over de landsgrenzen heen.

Oog in oog staan met grote runderen en paarden in de vrije natuur... Het kan zomaar gebeuren, nu er 85 Tauros en in het Kempen~Broek en 45 Schotse hooglanders in het Drielandenpark grazen · KARSTEN REINIERS

Ligging van de twee werkgebieden

Het zetten van de handtekeningen bij een kavelruil markeerde het moment dat vele hectares grond van eigenaar verwisselden · BOB LUIJKS

KAVELRUIL, EEN BIJZONDERE MANIER VAN WERKEN

In het Kempen~Broek en het Drielandenpark laten ARK en overheden doorlopende natuurverbindingen ontstaan. Dat doen ze door kavels van agrariërs te ruilen, die er op een andere plek betere landbouwgrond voor terug krijgen.

1.1 Doelen, aanpak, resultaten

Om natuurverbindingen te realiseren, sprak ARK met de provincie af om honderden hectare natuur in te richten en daarnaast landbouwgronden te verbeteren. Deze afspraak vormde de start van drie jaren van intensief onderhandelen tussen ARK, betrokken landbouwers en andere partijen. Het uitgangspunt bleef: wie een kavel ruild, ondervond daarvan alleen maar voordelen. Sterker nog: alle betrokkenen werden er beter van. ARK gaat door. De afspraak met de provincie Limburg is dat ze tot minstens 2016 actief blijft in het gebied.

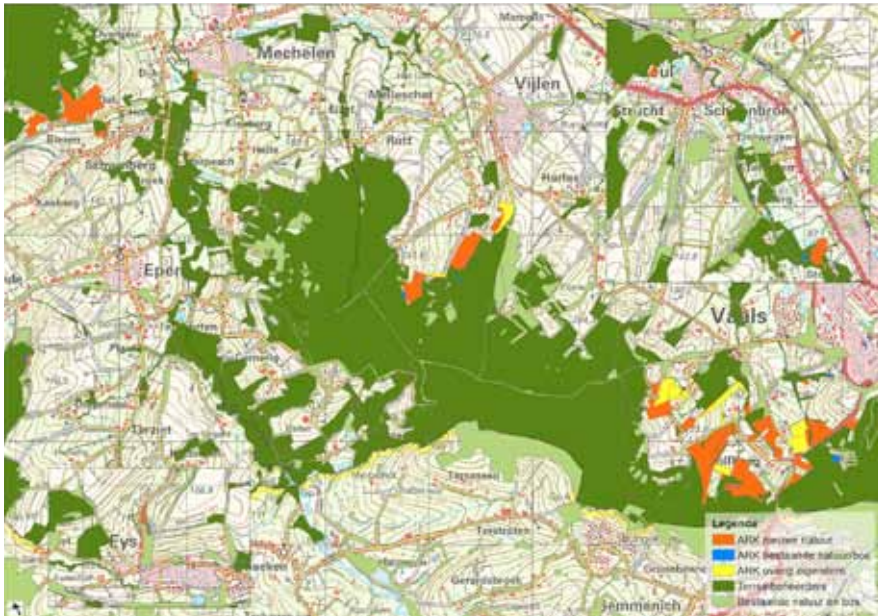
Elke kavelruil is uniek: soms zijn er twee partijen bij betrokken, vaak meerdere. ARK is er daarvan één. In bepaalde gevallen heeft ARK alleen een bemiddelende rol tussen twee ondernemers.

Resultaten

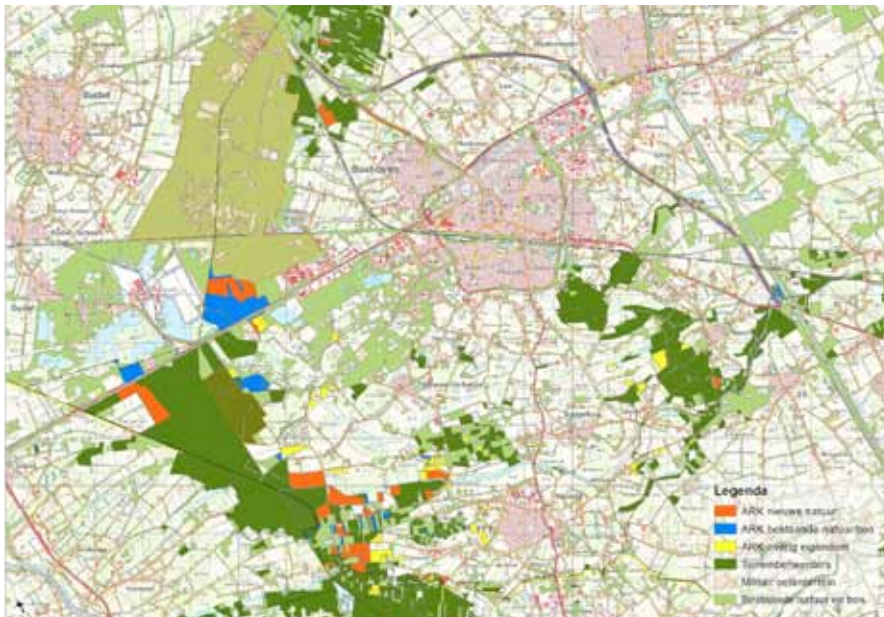
De grootschalige, vrijwillige kavelruil vond tot nu toe plaats tussen begin 2011 en eind 2014. In het Kempen~Broek wisselden honderden hectare grond van eigenaar. De eerste vrijwillige ruil was in februari 2011, de zevende vond in juli 2014 plaats. In totaal wisselden 670 hectare van eigenaar. Daarbij is in totaal 342 hectare natuur ingericht. Daarnaast heeft ARK 125 hectare landbouwstructuurversterking gerealiseerd. In het Drielandenpark is bij vier kavelruilen (de laatste vond plaats in juli 2014 in Mechelen) circa honderd hectare grond geruild. Hier is 64 hectare natuur ingericht en voerde ARK elf hectare landbouwstructuurverbetering uit.

Grondbank

Om kavels te ruilen, was natuurlijk ruilgrond nodig. ARK zette samen met de provincie Limburg een fonds op voor grondverwerving. Het leidde tot een grondbank die zichzelf terugverdiende: ging elders in de regio, bijvoorbeeld door woningbouw of wegverbreding, natuur verloren, dan kon het betreffende bedrijf of de overheid dit verlies compenseren door te investeren in natuurontwikkeling in het Kempen~Broek of het Drielandenpark.

ARK is actief in de gemeenten Vaals en Gulpen-Wittem in het Drielandpark. Daar versterkt en verbindt ze de bestaande natuur. Een belangrijke schakel zijn de verworven en in te richten gronden rond het gehucht Wolfhaag ten zuiden van Vaals. © topografische dienst kadaster, Apeldoorn 2014.

Het centrale deel van het Kempen-Broek bestaat uit een noord-zuidlopende keten van natuurgebieden in het grensgebied van Belgisch- en Nederlands-Limburg en Brabant. Deze gebieden zijn door de aankoop van sleutelhectares en kavelruil getransformeerd in een doorlopende natuurverbinding. © topografische dienst kadaster, Apeldoorn 2014

SAMENWERKINGSPARTNERS

ARK-Habitura-Rentmeesterskantoor Van Soest (AHV), Limburgse Land- en Tuinbouwbond afdeling Weerterland, Groen+, Dienst Landelijk Gebied, Kadaster, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Limburgs Landschap, Waterschap Peel en Maasvallei, Prorail, Klankbordgroep Stramproy-Altweeterheide, Kurstjens Ecologisch Adviesbureau, Natuurbalans-Limes divergens, Limburgs Landschap vzw, Regionaal Landschap Kempen en Maasland, Kragten, Natuurpunt Limburg, Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Agentschap Natuur en Bos, FREE Nature met lokale toezichthouders, IKL-Limburg, De Risse, Stichting plaatselijk comité voor heemkunde Stramproy, Grontmij, Brabantse en Limburgse afdeling van de Koninklijke Nederlandsche Hei-

demaatschappij, Vaessen BV, gemeente Weert, gemeente Vaals, gemeente Gulpen-Wittem, Vlaamse Landmaatschappij (VLM), gemeente Bree, gemeente Bocholt, Dagblad De Limburger, Ministerie van Defensie, Centrale Zandwinning, Attero, Milieufederatie Limburg, Stramproyse Buurtschap De Hei, Natagora, Dorpsplatform Dorplein, Waterschap Roer en Overmaas, Omni-verde, Nationale Postcode Loterij.

FINANCIERS

ARK, Provincie Limburg, Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling/Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP2), individuele agrariërs.

Onthekken in het Drielandenpark • BOB LUIJKS

Zodra een kavelruil in kannen en kruiken was, werd er samen feest gevierd • BOB LUIJKS

1.2 Vernieuwend: de ARK-methode

De kavelruil en landbouwstructuurversterking in het Kempen~Broek en het Drielandenpark kenmerkten zich door 'voortvarendheid' en 'veel draagvlak'. Zoals bij elk project dat ARK uitvoert, zorgde ze ook hier voor een snel zichtbaar resultaat van alle inspanningen. Het leidde ertoe dat de mensen zich achter de plannen schaarden.

Voor het project in het Kempen~Broek en het Drielandenpark waren de doelen niet uitgewerkt op perceelniveau. Dat gaf ARK de ruimte om mee te bewegen met de wensen van agrariërs. Na het inventariseren van die wensen (vaak gewoon aan de keukentafel) waren de ruilende partijen het doorgaans snel met elkaar eens. Daarna stond ARK niets meer in de weg om voortvarend te handelen. De kaders waren immers al besproken en het geld was beschikbaar. ARK was hier eindverantwoordelijke en uitvoerder tegelijk. Met deze aanpak realiseert ze vaak binnen een jaar soms complexe kavel-

ruilen met tientallen eigenaren en honderden hectares grond.

1.3 Gebundelde krachten

Het project in het Kempen~Broek en Drielandenpark vond plaats in opdracht van de provincie Limburg, onder regie van ARK én met steun van Europa. De Europese middelen kwamen vrij dankzij de landbouwdoelen die ARK met dit project dient. De subsidie valt onder het POP (Plattelandsontwikkelingsprogramma). Projecten in dit programma moeten niet alleen de natuur versterken, maar ook de economie en leefbaarheid in plattelandsregio's stimuleren. Juist deze combinatie juicht Europa toe. De grondslag van de subsidie voor het project in het Kempen~Broek en het Drielandenpark zit hem in de verbetering van het concurrentievermogen van de landbouw en het voorzien in infrastructuur voor de ontwikkeling van landbouw. Beide aspecten zijn belangrijke onderdelen van een leefbaar platteland.

‘WELKOM IN DE NATUUR!’

Om aaneengesloten natuurgebieden te maken, verwijderde ARK prikkeldraad tussen bestaande en nieuw aangekochte percelen. Verder herstelde ze beschadigde houtwallen en kwelmoerasen. Op andere plekken zijn meerdere kleine natuurgebieden tot één aaneengesloten gebied gevormd. In de omheining heeft ARK op verschillende plaatsen klappoortjes geplaatst, zodat wandelaars heerlijk door de gebieden kunnen struinen.

Bezoekers zijn van harte welkom! · BOB LUIJKS

Grote kracht: provincie stuurt op hoofdlijnen

Bij de uitvoering kenmerkte dit project zich door korte lijnen met de provincie en andere betrokkenen, een helder mandaat en doelen die klip en klaar waren. Ook de nauwe samenwerking tussen ARK en de streek is een succesfactor geweest. Gedurende het hele proces stuurde de provincie puur op afgesproken doelen. Ze baseerde zich volledig op vertrouwen in plaats van op controle. ARK droeg daarbij steeds de financiële risico's.

Partners grensoverschrijdende samenwerking

Om het Kempen-Broek en het Drielandenpark ook grensoverschrijdend tot een succes te maken, werkt ARK nauw samen met onder meer Natagora uit Wallonië en Natuurpunt uit Vlaanderen. Als 'buren' kunnen de regio's samen lokale, regionale, nationale en internationale biodiversiteits- en waterdoelen realiseren. Het gebruik van de grondverwerkingsexpertise van ARK heeft voor Natuurpunt al tot successen geleid, zoals de aankoop van een landbouwenclave van de familie Ooms in het Smeethof (gemeente Bocholt).

1.4 In hoofden en harten

ARK weet dat mensen voor verandering tijd nodig hebben. Zeker als het om landschappen gaat waaraan mensen verknocht zijn. Daarom betrok ARK in dit project omwonenden en anderen intensief bij haar werk, vierde ze met alle betrokkenen een feestje zodra een kavelruil in kannen en kruiken was en organiseerde ze struintochten, veldlessen voor basisonderwijs en andere festiviteiten. Zo hoopt ARK de natuurdoelen te verankeren in de hoofden en harten van lokale overheden, terreinbeheerders, agrariërs, bewoners en andere betrokkenen.

Natuur verankeren in hoofden en harten · JOBIEN BOONMAN

Tauros · TWAN TEUNISSEN

Broekbos met dotterbloemen · BOB LUIJKS

NATUURONTWIKKELING IN GRENSPARK KEMPEN~BROEK

2.1 Klimaatbuffer: natte natuur en droge voeten

In het van oorsprong kletsnatte GrensPark Kempen~Broek verwierf ARK vele sleutelhectares. Het waren de laatste paar honderd hectares die nog tussen de verschillende natuurgebieden in lagen. Dankzij de aankoop van deze laatste ‘puzzelstukjes’ ontstaat een doorlopende natuurverbinding met robuuste natuur en moerasgronden.

De inspanningen van ARK leidden tot een waterrijk gebied waar mensen graag recreëren en wonen. Dankzij de bufferende werking biedt het natuurgebied ook tegenwicht aan klimaatverandering. Het oorspronkelijke doorstroommoeras vervulde die functie voorheen heel goed, maar door ontginning en intensivering van het landgebruik in de vorige eeuw trad verdroging op. Herstel was nodig om de authentieke werking van de moerasgronden – het vasthouden van water – in ere te herstellen.

De klimaatbuffer die ARK realiseerde, houdt 0,5 tot 1 miljoen kubieke meter water langer vast. Dat levert voordelen op voor de economie (voldoende water én droge voeten voor stad, landbouw en industrie), het leefklimaat (verkoeling tijdens hete zomers, reductie van broeikasemissies uit de veenbodem), de veiligheid (voorkomen van overstromingen benedenstrooms) en de natuur (behoud van biodiversiteit). ARK richtte in het Kempen~Broek tal van percelen in om de klimaatbuffer te realiseren. Dat gebeurde onder meer langs het Luuëke, in De Graus, op de Loozerheide en Siëndonk.

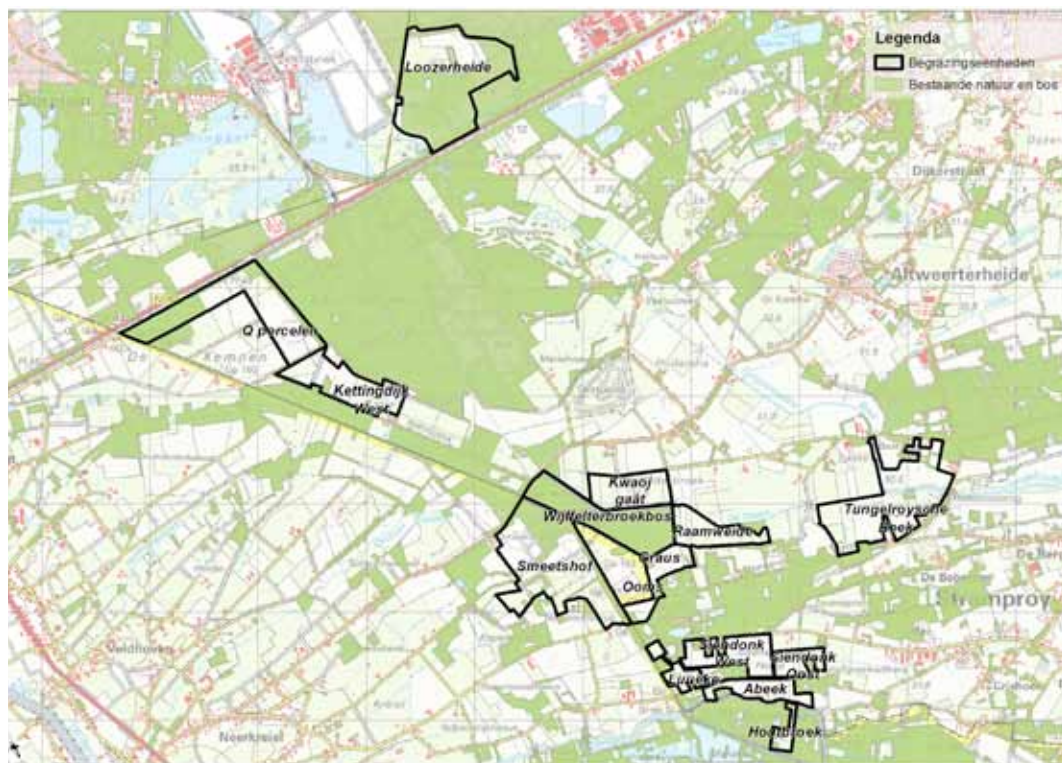
Boomkikker · BART BEEKERS

INTERESSANTE WETENSWAARDIGHEDEN

NÓG MEER WESPENDIEVEN

Uit recente inventarisaties blijkt dat er volop Wespenspieven actief zijn in het Kempen~Broek. Van de 39 vastgestelde paren (in 2013) bouwden er 22 een nest en hebben er achttien succesvol gebroed.

Wespendief in het Kempen~Broek · STEF VAN RIJN

In het Kempen~Broek richtte ARK tot nu toe 342 hectare natuur in. Naar verwachting komen daar de komende jaren nog enkele honderden hectares bij · VICTOR MATTART

Afgravingen De Graus · DENIS FRISSEN

Het Luuëke · ERWIN CHRISTIS

Luuëke

Langs het Luuëke, een voormalig doorstroommoeras op Nederlands en Belgisch grondgebied, combineerde ARK het realiseren van aanvullende waterberging met het versterken van agrarische gronden van het naburige landbouwbedrijf van Mts Smeets. Door het maaiveld af te graven en te verlagen, trad de noodzakelijke vernatting op. Dit leidde er niet alleen toe dat er een gloednieuw boomkikkerleefgebied ontstond, maar het zorgde ook voor prima leefomstandigheden voor Taurossen, die hier sinds 2011 naar hartenlust grazen. Ook langs de Abeek zijn overstromingsmoerassen gerealiseerd om water te bergen.

De Graus

In De Graus, ten zuiden van het Wijffelterbroek, realiseerde ARK een paar moerassige laagtes van twee à drie hectare door een groot oppervlak af te graven. Ook hier kon het gebied vernatten. Dankzij begrazing ontstonden de eerste mozaïekvormige overgangen met braamstruweel en struikgewas. Het gewroet van wilde zwijnen en de aanwezigheid van Tauros-stieren zorgen voor het ontstaan van kuilen en open plekken in het zand, waar de knoflookpad zich goed kan ingraven. Maar ook de boomkikker, andere organismen (zowel planten als dieren) profiteren van de getroffen maatregelen. De eerste tekenen van de terug-

KAPPEN, AFGRAVEN, DEMPEN

De terugkeer van natte natuur op de Loozerheide ging gepaard met:

- het kappen van populieren omdat deze veel water aan de bodem onttrekken;
- het afgraven van voormalige opgehoogde akkers om natte laagtes te herstellen;
- het dempen van diepe sloten om het water niet te laten wegstromen.

Al deze maatregelen maken van de Loozerheide een nog wilder, gevarieerder gebied.

Loozerheide • BOB LUIJKS

keer van de boomkikker zijn er: het diertje is er in 2013 al waargenomen. Daarnaast kiemen op de open plekken veel viooltjes, waarvan de kleine parelmoervlinder afhankelijk is.

Loozerheide

Op de Loozerheide verwierf ARK belangrijke grond van zinkfabriek Nyrstar. Naast de Loozerheide ligt één van Nederlands mooiste ontwikkelde galigaanmoerassen, het Ringselven. Er groeien planten als wilde gagel en in natte laagtes zijn witte en bruine snavelbies, klokjesgentiaan en veelstengelige waterbies te vinden. Naast deze kletsnatte delen zijn er droge zandopduikingen met struikheide en zandblauwtje. Ideaal voor konijnen en sprinkhanen. ARK kocht de gronden op de laagstgelegen delen aan en stelde ze zo veilig voor de natuur.

Siëndonk

Ten zuiden van het Vosseveen in Stramproy grazen runderen in nieuw natuurgebied op voormalige landbouwgrond. In een deel van dat voormalige moeras, Siëndonk, dempte ARK aan de Grensweg ontwateringsgreppels en herstelde ze een ven. Het ven, dat weer fungeert als grote natuurlijke buffer voor regenwater, kwam tevoorschijn door zandafgravingen tot op een laag met ijzer en leem. Een deel van het afgegraven zand keerde terug naar waar het oorspronkelijk vandaan kwam: de droge, hogere zandruggen. Een ander deel is gebruikt om een agrarisch perceel van vier hectare te versterken. Vooral de voedselrijke bovenlaag is gewild bij agrariërs.

INTERESSANTE WETENSWAARDIGHEDEN

DE GROENSTE VAN ALLEMAAL

De stad Weert in GrensPark Kempen~Broek is uitgeroepen tot Groenste stad van Nederland (2012), Groenste stad van Europa (2013) en 'Groenste regio van de wereld' (2014). De jury van de mondiale competitie oordeelde: 'In het gebied is een enorme soortenrijkdom en een grote verscheidenheid aan landschappen ontstaan. De diversiteit van flora en fauna biedt kansen voor educatie en recreatie voor iedereen.'

Certificaat Groenste regio van de wereld (2014)

Planten en dieren

Een mooi succes van het herstel van natte natuur is de terugkeer van bijzondere planten in de moerassige laagtes van het Kempen~Broek. Zo zijn moerashertshooi, echte koekoeksbloem, egelboterbloem, kleine zonnedauw, pilvaren en drijvend fonteinkruid teruggevonden. De aanwezigheid van deze plantensoorten geven een goede indicatie van het herstel. Andere nog kritischer plantensoorten volgen waarschijnlijk snel. Met de komst van

deze planten keren ook watergebonden dieren terug. De vele overgangen van natte en droge delen zijn ideaal voor boomkikkers, kamsalamanders, oeverspinnen en heidelibellen. Deze trekken op hun beurt weer vogels aan zoals boomvalken en zilverreigers.

Kleine zonnedauw · TWAN TEUNISSEN

Echte Koekoeksbloem
TWAN TEUNISSEN

Pilvaren · TWAN TEUNISSEN

Natuurlijke begrazing stimuleert herstel van natuurlijke bosrondontwikkeling en houdt het landschap open

TWAN TEUNISSEN

NATUURONTWIKKELING IN HET DRIELANDENPARK

3.1 Weelderige bosranden

Ook in het Drielandenpark gaf ARK de natuur een impuls, onder meer met het verzachten van de bosranden, waarmee struweelrijk grasland zorgt voor een geleidelijke, brede overgang naar het bos. Daarmee ontstaat tevens een leefgebied voor veel bijzondere diersoorten.

Dieren profiteren mee

Neem de hazelmuis. De bossen in het Geuldal zijn de enige plek in Nederland waar de hazelmuis leeft. Zijn pootjes zijn perfect voor het klimmen over takken, maar op de grond is de hazelmuis onhandig en kwetsbaar. Bomen en struiken zijn daarom belangrijk voor hem. In de weelderige bosranden van het Vijlenerbos is de hazelmuis het hele jaar door 'onder de pannen': voldoende beschutting tijdens zijn winterslaap en volop voedsel in alle andere seizoenen. Dat is goed nieuws, want de hazelmuis is een beschermde diersoort. Om de populatie te stimuleren, realiseerde ARK circa zestig hectare extra hazelmuisleefgebied in het Drielandenpark door bomen en struiken te planten.

3.2 Water als bron van alles

Een belangrijk doel in het Drielandenpark was het herstellen van de natuurlijke loop van met name bronbeekjes, die in het grasland

Hazelmuis · HARM KOSSEN

ontspringen en er dwars doorheen lopen. In ARK-gebied is nu één kilometer beek hersteld en in samenwerking met Waterschap Roer en Overmaas is op hun grond vierhonderd meter beek verbeterd. ARK en het waterschap verwijderden er in 2013 onder meer drainagebuizen. Ook groeven ze laagtes. Het water stroomt nu op nog meer plekken aan de oppervlakte.

In het deelgebied De Hey in Wolfhaag loopt een kudde hooglanders, die zorgt voor variatie in het grasland. Zo kunnen er veel verschillende soorten dieren en planten leven. Met hun hoeven trappen ze plaatselijk de beekoevers af. Dat maakt de beek steeds gevarieerder. Op sommige plekken is de oever nog steil. De beek is diep en het water stroomt snel. Kleine

Ook in het Drielandenpark richtte ARK ruim zestig hectare natuur in. In de nabije toekomst komen er nog enkele tientallen hectares bij · VICTOR MATTART

Geelbuikvuurpad · JORDI STRIJDHORST

visjes houden hiervan. Op plekken waar de runderen vaak komen, verflauwt de oever en ontstaan drassige plekjes en kleine poeltjes. Deze zijn ideaal voor onder meer de zeldzame geelbuikvuurpad.

Herintroductie: de geelbuikvuurpad

De geelbuikvuurpad was in de jaren zestig van de vorige eeuw uitgestorven in het gebied.

Uitzetten geelbuikvuurpad · KARSTEN REINIERS

ARK startte in 2013 rond Wolfhaag met de herintroductie van het dier. In twee fases zijn zo'n vierhonderd larven en juvenielen uitgezet. Met name in de natte delen zijn ze nu vrijwel overal te vinden, omdat ze via de bronbeekjes in nieuw leefgebied terecht komen, niet alleen omdat ze mee stromen, maar ook omdat ze bij regenachtig weer zelf op pad gaan. In 2015 zet ARK voor de laatste keer larven uit. Vanaf dan

ZACHTE OVERGANG

ARK kocht onder meer landbouwgronden aan rond de Vaalser- en Vijlenerbossen. Waar tot dan toe vooral prikkeldraad de overgang markeerde tussen bos en open gebied, ontstond nu een 'zachte' overgang met struiken, lianen en bloemrijke ruigten. Natuurlijke begrazing houdt de natuurlijke bosrandontwikkeling in stand en het landschap open. De bosranden van de Vaalser- en Vijlenerbossen herbergen nu een groeiende rijkdom aan dieren, die hier beschutting en voedsel vinden.

Wolfhaag-Zeute · BOB LUIJKS

moeten de geelbuikvuurpadden hun populatie zelf in stand gaan houden.

Verbeterde leefgebieden

Ook op andere plaatsen in het Drielandenpark richtte ARK vele hectares verworven gronden in. Op de percelen, die aansloten aan bestaande begraasde gebieden, breidde ze het begrazingsbeheer uit.

Drinkpoelen

ARK realiseerde vier veedrinkpoelen: één in Mechelen en drie in Vijlen. De Mechelse poel bracht direct de toeloop van andere 'bewoners' op gang, omdat de plas fungeert als nieuwe schakel tussen twee subpopulaties van de zeldzame en beschermde vroedmeesterpad. Het dier bevindt zich vaak in door de mens beïnvloede biotopen, zoals kerkhoven, oude gebouwen en ruïnes. Ook op oude boerderijen vond je ze vaak vanwege de veedrinkpoelen en de rommelhoekjes.

Vroedmeesterpad · BOB LUIJKS

INTERESSANTE WETENSWAARDIGHEDEN

WATER ONDER CONTROLE

Klimaatverandering heeft zo haar invloed op het waterrijke gebied in Vaals en Gulpen-Wittem. Om wateroverlast en droogteschade te voorkomen, kocht ARK onder meer graslanden met hellingbronnen aan om water vast te houden en natuur te ontwikkelen. Natte graslanden zijn voor landbouw minder geschikt. Een kavelruil met droge grond elders was daarom winst voor alle partijen. Daar komt bij, dat de landbouw profiteert van de sponswerking in de natte delen: in tijden van droogte geven de graslanden hun water langzaam af.

In de nieuwe natuurterreinen zijn hellingbronnen hersteld en stroomt het water oppervlakkig af · BOB LUIJKS

Graften

In de nieuwe eigendommen in Mechelen en Vijlen herstelde ARK meer dan een kilometer graft. Graften zijn cultuurhistorische elementen: steile randen die een helling trapvormig opdelen. Waar de percelen op de hellingen werden gebruikt voor de landbouw, zorgde het ploegen van de akkers precies op de scheiding van twee percelen voor zulke steile randen. Die raakten begroeid of werden beplant met struiken en bomen. Deze begroeiing hield de bodem vast en beperkte zo erosie. Mensen gebruikten het hout als brandhout of als bouwproduct.

Door de modernisering van de landbouw en de afnemende behoefte aan hout verdwenen veel graften. ARK heeft de graften nu opnieuw beplant met inheems plantmateriaal. Daarmee raakt het landschap weer 'aangekleed'. Nu zijn hier typische en zeldzame Zuid-Limburgse soorten te vinden zoals wilde mispel, wilde appel en bosroos. Veel dieren (zoals de hazelmuis, wilde kat en grauwe klauwier) profiteren van de graften omdat ze belangrijke verbindingen vormen tussen natuurgebieden. Bovendien vinden de dieren er voldoende voedsel en beschutting.

Wilde appel · TWAN TEUNISSEN

DWARS DOOR DE VELDEN

Met de wandelkaart 'Zwerven door Zuid-Limburg; struinen door een sprookjesachtig landschap' nodigt ARK sinds 2013 bezoekers uit om al struinend hun weg te zoeken door de nieuwe wildernis. Niet over door de mens gebaande paden, maar dwars door de velden, over paadjes die zijn gemaakt door Schotse hooglanders, die meehelpen bij het ontwikkelen van een zo natuurlijk mogelijk landschap.

Voorkant Zwerven door Zuid-Limburg · FRANKA VAN LOON

VELDPOORTEN

ARK plaatste samen met een groot aantal lokale betrokkenen op vijf locaties in het Drielandenpark metalen veldpoorten. De oorspronkelijke namen van het bijbehorende gebied staan er op informatiebordjes bij.

Een veldpoort op de hoek Meelenbroekerweg, Wolfhaag

THEO PELZER

Wilde kat

Het Drielandenpark is voor wilde katten zeer aantrekkelijk: er zijn voldoende schuilplaatsen en er is veel voedsel te vinden. Het lijkt erop dat steeds meer wilde katten, vanuit de Eifel en de Ardennen, de Limburgse heuvels weten te vinden. Dat is best bijzonder, omdat het beschermde roofdier in Nederland sinds de Middeleeuwen is uitgestorven. Nu steeds meer wilde katten ook echt aan Nederlandse zijde lijken te blijven, onderzoekt ARK sinds juni 2014 hoe het dier het Zuid-Limburgse landschap gebruikt om bijvoorbeeld voedsel te zoeken en te rusten. In juni 2014 ving ARK de eerste wilde kat, nummer twee en drie volgden in oktober 2014. Alle drie kregen ze een halsbandzender waarmee ARK gegevens verzamelt. Zo kan ARK nog beter inspelen op de wensen van dit bijzondere, schuwe roofdier en kan ze knelpunten oplossen in bijvoorbeeld verbindingen tussen bestaande en nieuwe leefgebieden. Eén van de gezenderde katten bleek over een afstand van circa 35 kilometer heen en weer te trekken tussen het uiterste noordwesten van het Vijlenerbos en het Aachener Wald. Het dier heeft een aanrijding helaas niet overleefd, het werd dood gevonden langs de Geul. Naar aanleiding van de data die ARK verzamelde, zijn in Duitsland nu reflectoren langs wegen geplaatst die dieren veilig helpen oversteken. Ook reviseerden de Duitsers amfibietunnels, zodat deze tevens bruikbaar zijn voor de wilde kat. Het laatste nieuws is, dat het zo goed gaat met de wilde katten dat er sinds eeuwen weer jonge wilde katten zijn geboren.

Eén van de grotere kavelverbeteringen vond plaats op de gronden van Wolters aan de Bochelsterweg. Hierboven de situatie voor de werkzaamheden en hieronder de situatie na de werkzaamheden · PETER VAN SOEST

GER VAN DEN OETELAAR

LANDBOUWSTRUCTUUR- VERSTERKING, WINST OP ALLE FRONTEN

In opdracht van de provincie Limburg zorgde ARK, samen met partners, voor landbouwstructuurversterking. Landbouwers en veehouders die hun kavels ruilden, kregen er van ARK verbeterde of beter gelegen percelen voor terug.

Terwijl ze op de oude agrarische kavels natuur ontwikkelt, bewerkt ARK tegelijkertijd de nieuwe percelen van ondernemers. Dat doet ze op zo'n manier dat het productievermogen toeneemt. Met het hoogwaardig bewerken van de grond heeft ze in het Kempen~Broek en het Drielandenpark de landbouwstructuur direct versterkt. Zo profiteren landbouwers overduidelijk mee van de natuurontwikkeling.

4.1 Landbouwstructuurversterking in GrensPark Kempen~Broek

In GrensPark Kempen~Broek kwam 125 hectare landbouwgrond op een betere plek te liggen. Eén van de grotere kavelverbeteringen vond plaats op de gronden van melkveebedrijf Mts Smeets aan de Wijffelterbroekdijk in Altweerterheide. Daar realiseerde ARK ruim twintig hectare hoogwaardige landbouwgrond. ARK liet het perceel van Smeets over een oppervlak van ruim twintig hectare ophogen, egaliseren en draineren. Daarbij is gebruik

gemaakt van hypermoderne en peilgestuurde drainage, zodat de ondernemer voortaan optimale watervoorziening heeft en zijn productievermogen stijgt. De zeer humeuze en venige grond die rond diezelfde tijd vrijkwam bij het inrichten van het nabij gelegen gebied De Graus, is op het land van Smeets opgebracht.

Verbetering veldkavels agrarisch bedrijf Wolters

Aan de Bocholterweg, tussen Altweerterheide en Bocholt, vonden in 2014 grootschalige veranderingen plaats, die grote en efficiënte veldkavels opleverden voor de landbouw. Agrariër Wolters had er al een grondpositie, maar die was niet optimaal. ARK verlegde zijn eigendom waardoor hij zijn bezittingen nu op twee locaties kan concentreren die én dichterbij liggen én beter ontsloten zijn. Daarnaast is de productiecapaciteit van de grond enorm verbeterd en voor de toekomst minder weersafhankelijk gemaakt. In combinatie met grondverzet, het verleggen van landbouwontwateringssloten en het aanleggen twee nieuwe beregeningsputten is een grote, toekomstbestendige veldkavel van ruim 21 hectare ontstaan. Ook aan de noordkant van de Bocholterweg ontstond een betere kavel van ruim twaalf hectare door egalisatiewerken en kavelverbeteringswerken.

In het Kempen-Broek kwam 125 hectare landbouwgrond op een betere plek te liggen. Een gedeelte werd ook hoogwaardig bewerkt waarmee direct het productievermogen toenam. © topografische dienst kadaster, Apeldoorn 2014

VICTOR MATTART

Om kavels te verbeteren zijn percelen opgehoogd, geegaliseerd en opgehoogd. Zoals hier, op gronden gelegen in Altweeterheide · PETER VAN SOEST

Verbetering veldkavels · PETER VAN SOEST

Jacobs aan de Lochtstraat

ARK ruilde in 2011 aan de Lochtstraat in Stramproy al grond met agrariër Jacobs. Vanwege het overlijden van een agrariër aan de nabijgelegen Kapelstraat kon ARK het gehele bedrijf van de erven aankopen. Daarmee ontzorgde ARK niet alleen deze familie, maar realiseerde ze ook een verbeterde verkaveling. De grond die met de aankoop beschikbaar kwam, was vele malen interessanter voor Jacobs. De agrariër ruilde op zijn beurt droogtegevoelige percelen op leembodem. Jacobs' bedrijf met vollegronds tuinbouwgewassen kon vanaf dat moment een mooie toekomst tegemoet zien, omdat de ruil ruimte bood voor ontwikkeling van zijn bedrijfsvoering.

GROOT FEEST OP RUILGROND

In de grondbank met ruilgronden werkt ARK samen met tal van agrariërs en andere betrokkenen. In 2013 stelde ARK ruilgrond beschikbaar aan de plaatselijke Schutterij in Stramproy. In de zomer van 2013 toverde de Schutterij in samenwerking met agrariërs de ruilgrond om in een feestlocatie voor het Oud-Limburgs Schuttersfeest. Mede door de inzet van ruilgrond van ARK verliep dit cultuur-historisch evenement vlekkeloos.

Kavelruil Drielandenpark • GER VAN DEN OETELAAR

Elf hectare landbouwgrond kwam op een betere plek te liggen voor een aantal agrariërs. © topografische dienst kadaster, Apeldoorn 2014 · VICTOR MATTART

4.2 Landbouwstructuurversterking in het Drielandenpark

In het Drielandenpark kwam elf hectare landbouwgrond op een betere plek te liggen. Hier wisselden 98 hectare grond van eigenaar om natuur en landbouw te realiseren op de daarvoor meest geschikte plek.

Huiskavels

In één van de kavelruilen profiteerden paardenhouderij Radermacher én de natuur. Door het perceel van Radermacher te ruilen met een westelijk gelegen perceel van ARK (dat grensde aan het eigendom van Radermacher) kon de paardenhouder zijn huiskavel uitbreiden. Zijn 'nieuwe' perceel was bovendien droger en vlakker dan het perceel dat ARK nu in handen heeft. Een prima ruil, want juist vochtiger percelen lenen zich perfect voor natuurontwikkeling.

Om de kwaliteit van de landbouwgronden te verbeteren worden zij onder andere geegaliseerd · PETER VAN SOEST

ARK Natuurontwikkeling werkt in GrensPark Kempen~Broek en het Drielandenpark aan de versterking van grensoverschrijdende, Limburgse natuur. Dat doet ze in opdracht van de provincie Limburg, met steun van Europa en in samenwerking met tientallen organisaties en overheden. Doel van de krachtenbundeling: grote aaneengesloten leefgebieden realiseren, waarvan zowel de landbouw als de natuur profiteren en waar mensen graag recreëren en wonen.

ARK 'ontvlecht' daarvoor natuur en landbouwgronden. Dat doet ze door kavels van agrariërs te ruilen, die er op een andere plek betere of beter gelegen landbouwgrond voor terug krijgen. Op de voormalige landbouwkavels ontwikkelt ARK natuur: van het herstellen van moerasgronden die water vasthouden tot het creëren van weelderige bosranden waar grazers het landschap open houden. De resultaten van de natuurontwikkeling en landbouwstructuurversterking in het Kempen~Broek en het Drielandenpark zijn nu al zichtbaar.

natuurlijke klimaatbuffers

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

provincie limburg
gesubsidieerd door de Provincie Limburg

